

InDret

Ardystil II: una resolució esperada

*Comentari a la SAP d'Alacant, Secció 3a Penal,
de 30.6.2003*

Antoni Rubí i Puig
Facultat de Dret
Universitat Pompeu Fabra

José Piñeiro Salguero
Facultat de Dret
Universitat Pompeu Fabra

Working Paper núm.: 179
Barcelona, octubre de 2003

www.indret.com

La Secció 3a de l'Audiència Provincial d'Alacant, en sentència de 30 de juny de 2003, ha posat fi al judici iniciat fa més de deu anys per a dilucidar les responsabilitats penals i civils del cas Ardystil, un dels episodis més negres de la història recent de la de salut laboral a Espanya. La sentència, en ponència de la magistrada Virtudes López Lorenzo, convalida les hipòtesis que plantejarem en un treball anterior en què analitzàrem la responsabilitat patrimonial de l'Administració pel tancament d'una de les empreses afectades (vegeu, José PIÑEIRO i Antoni RUBÍ, "La Síndrome Ardystil. Comentari a la STS, 3a, 29.11.2001", *InDret* 4/2002).

1. Fets provats

Entre febrer i abril de 1992, setanta-dos treballadors de les societats "Ardystil", "Aeromán, SL", "Aerotex, SL", "Aerografía Textil, SL", "Aero-Bris" i "Aero-Reig" situades a la zona industrial d'Alcoi (Alacant) començaren a manifestar símptomes de malalties respiratòries greus (pneumopatia intersticial difosa o bronquitis obliterant amb pneumònia organitzada), quadre clínic que es denominà síndrome Ardystil i que provocà la mort de sis dels afectats.

Després del decés de dues treballadores del sector, el 4.5.1992 la Inspecció de Treball visità "Ardystil" per a revisar el compliment de les condicions de seguretat i higiene i concloué, tal com faria posteriorment a les altres empreses del sector, que llurs instal·lacions mancaven de ventilació adequada, d'extractors suficients de fums o gasos i de campanes aspiradores a les zones de treball, la qual cosa propiciava la formació d'aerosols per utilització de pistoles aplicadores de colorants i d'altres substàncies; a la qual cosa s'afegia una falta de protecció personal adequada dels treballadors (absència o deteriorament de màscares). Amb anterioritat, el 6.9.1990, l'Inspector de treball Alfredo O.H. havia visitat, després de la denúncia d'un treballador, les instal·lacions d'"Ardystil" i havia aixecat Acta d'Infracció en matèria de Seguretat Social per la falta d'afiliació de quatre empleats, però no havia inclòs a l'acta cap manifestació sobre les circumstàncies que més tard propiciaren les malalties al·ludides i el procés ara resolt per l'Audiència.

2. Procés

El 1992 el Jutjat d'Instrucció núm. 3 d'Alcoi obrí diligències que concloueren amb la imputació d'11 acusats, propietaris i gerents de les empreses del sector i l'inspector de treball Alfredo O.H. A més del Ministeri Fiscal, es personaren 69 acusacions particulars. Així mateix, s'inicià acció de responsabilitat civil derivada de delictes en què se sol·licitava la responsabilitat subsidiària de "Aeromán, SL", "Aerotex, SL", "Aerografía Tèxtil, SL", "Aeroalcoy, SL" i "Boncolor, SA"; de les fabricants dels productes químics "Bayer Hispania Industrial, SA"; "ICI España, SA" i "Solvay SA"; de la Generalitat Valenciana i de l'Estat; i la responsabilitat directa dels imputats i de cinc empreses asseguradores.

L'AP ha condemnat Juana L.S., propietària d'Ardystil, i Alfredo O.H, l'Inspector de treball, per sengles delictes d'imprudència temerària professional (art. 565 CP 1973) a les penes de sis anys i sis mesos de presó, respectivament. Condemna 6 dels altres imputats per un delicte contra la seguretat dels treballadors (art. 348 bis a CP 1973) a multes de diverses quanties i n'absol els altres tres. Al seu torn, declara la responsabilitat civil dels condemnats i la subsidiària de "Aeromán, SL", "Aerografía Tèxtil, SL", "Aerotex, SL" (assegurada per "La "Unió Alcoiana, SA"). i de la Generalitat Valenciana.

Cada empresari respon pels danys patits pels seus respectius empleats i enfront del Servei Valencià de Salut (SERVASA) per les despeses hospitalàries. Les indemnitzacions per mort es fixen al voltant dels 100.000 € per al cònjuge o parella de fet i dels 70.000 € per als fills. Quant a les indemnitzacions als altres afectats, es concreten a raó de 72 € per dia de baixa més un import per seqüeles, excepte en el cas de Susana J., que havia requerit un transplantament bipulmonar, que es fixa a tant alçat per import de 429.123 €.

Com avançarem en el comentari esmentat, els fonaments de la condemna dels propietaris i gerents de les empreses són: les baixes condicions de salubritat de les empreses, la falta de màscares i de ventilació suficient, que conjuntament comportaren la creació de núvols de pols a les instal·lacions, cosa que propicià l'aparició de l'esmentada síndrome Ardystil, que produí malalties respiratòries greus a molts treballadors i en alguns casos la mort. La sentència posa de manifest que les mesures de precaució obviades pels empresaris (entre d'altres, una major ventilació i màscares) i que, amb una alta probabilitat, podrien haver evitat la síndrome, tenien un cost molt inferior, o fins i tot irrisori, en comparació als danys ocasionats. D'aquí, l'evident negligència dels empresaris, fronterera potser al dol eventual.

La condemna de l'inspector de treball es basa en l'incompliment del seu deure de vetllar per la salut dels treballadors i, en efecte, es condemna la Generalitat Valenciana (que havia assumit les competències en matèria d'Inspecció de Treball per RD de 29.12.1982) com a responsable civil subsidiària pels danys causats als treballadors d'Ardystil, a la qual acudí l'inspector. Quant a aquesta condemna, en discrepem en part, ja que encara que d'inici és una obligació de l'inspector vetllar per la salut dels treballadors, no ho és menys la de realitzar un treball eficient, i en acudir a l'esmentada empresa per a revisar l'afiliació dels treballadors a la SS, és normal que no s'adonés de les condicions d'higiene i salut dels treballadors. Encara que, no és menys cert, que probablement la deficiència de les instal·lacions de l'empresa hauria d'haver resultat evident per a un professional en la matèria, tanmateix en aquest cas, la sentència hauria d'haver reflectit aquest fet com a provat.

Com ja vam dir en el seu moment, la condemna de la Generalitat respon a una bona estratègia processal dels advocats dels afectats, més que a una clara responsabilitat de l'inspector. Portada a l'extrem, ens interroguem sobre si hagués estat possible imputar responsabilitat a l'inspector pels afectats de les altres societats, ja que si la Inspecció hagués detectat l'existència d'un risc a la salut dels treballadors en la seva primera visita a l'empresa Ardystil (gairebé dos anys abans de la primera víctima), probablement l'aparició de la síndrome també s'hagués evitat a la resta del sector.

Finalment, cal al·ludir a la durada del plet, potser excessivament dilatada, ja que han transcorregut més de deu anys des de l'inici de la instrucció fins a la sentència de l'Audiència Provincial. Aquesta durada, malgrat estar en part justificada per la complexitat d'un cas amb multiplicitat de víctimes i causes que provocaren un quadre de patologies fins llavors desconegut, també s'ha degut a l'escassetat de mitjans humans i materials del jutjat d'Alcoi encarregat de la instrucció.